

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ВИХІДНИХ ПОЛОЖЕНЬ

GOVERNMENT CONTROL IN PROVIDING OF BUDGETARY SAFETY OF COUNTRY: DESCRIPTION OF INITIAL STATUTES

Статтю присвячено дослідженню особливостей державного регулювання в забезпеченні бюджетної безпеки. Надано характеристику вихідним положенням, на яких має ґрунтуватися державне регулювання процесу забезпечення бюджетної безпеки країни. Вказані положення включають адекватність системи інститутів та інституцій забезпечення розвитку економічної системи країни її бюджетному потенціалу, визначення в системі наявних та потенційних загроз та небезпек бюджетній безпеці країни об'єктів першочергового регулюючого впливу держави, використання інституційних обмежень та врахування фаз та динаміки економічних циклів як умови максимізації ефективності функціонування бюджетної системи. Зроблено висновок, що комплексне дотримання наведених положень здатне збільшити загальну ефективність діяльності органів державної влади та управління у процесі забезпечення бюджетної безпеки.

Ключові слова: бюджетна безпека, інститут, інституція, інституційні обмеження, економічний цикл, державне регулювання, загроза.

Статья посвящена исследованию особенностей государственного регулирования в обеспечении бюджетной безопасности. Предоставлена характеристика исходным положениям, на которых должно основываться государственное регулирование процесса обеспечения бюджетной безопасности страны. Указанные положения включают адекватность системы институтов и институций обеспечения развития экономической системы страны ее бюджетному потенциалу, определение в системе имеющихся и потенциальных угроз и опасностей бюджетной безопасности страны объек-

тов первоочередного регулирующего влияния государства, использования институциональных ограничений и учет фаз и динамики экономических циклов как условия максимизации эффективности функционирования бюджетной системы. Сделан вывод, что комплексное соблюдение приведенных положений способно увеличить общую эффективность деятельности органов государственной власти и управления в процессе обеспечения бюджетной безопасности.

Ключевые слова: бюджетная безопасность, институт, институция, институциональные ограничения, экономический цикл, государственное регулирование, угроза.

The article is sanctified to research of features of government control in providing of budgetary safety. Description is given to initial positions that there must be based on government control of process of providing of budgetary safety of country. The indicated positions include adequacy of the system of institutes and institutions of providing of development of the economic system of country of her to budgetary potential, determination in the system of present and potential threats and dangers to budgetary safety of country of objects of near-term regulative influence of the state, use of institutional constraints and taking into account of phases and dynamics of economic cycles as terms of maximization of efficiency of functioning of the budgetary system. Drawn conclusion, that a complex observance the brought positions over is able to increase general efficiency of activity of public and management authorities in the process of providing of budgetary safety.

Key words: budgetary safety, institute, institution, institutional constraints, economic cycle, government control, threat.

УДК 336.14:65.012.8

Богма О.С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняної бюджетної сфери характеризується високим рівнем нестабільності внаслідок наявності значної кількості загроз та небезпек, зокрема, хронічної дефіцитності державного бюджету й обтяжливості державного боргу, низького рівню бюджетної дисципліни, тінізації та корумпованості бюджетної сфери, не обґрунтованості напрямів бюджетних витрат, відсутності дієвих механізмів контролю, зокрема, громадського за формуванням та витрачанням бюджетних коштів, що зумовлює їх не цільове та не ефективно використання, недосконалої організації бюджетного процесу та ін. Такий стан справ здійснює вкрай негативний вплив на рівень бюджетної безпеки України, що зумовлює доцільність пошуку дієвих механізмів її забезпечення. Зокрема, актуальності набуває включення у дослідження шляхів забезпечення бюджетної безпеки України проблематики державного регулювання, підвищення ефективності якого, на наш

погляд, виступає обов'язковою передумовою зміцнення бюджетної безпеки України у середньо- і довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи забезпечення бюджетної безпеки країн були закладені такими провідними закордонними вченими, як Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, Дж. Лучіані, В. Кейбл, С. Роніс, Дж. Стігліц, С. Фішер та ін. Вивченню різноманітних аспектів забезпечення бюджетної безпеки України присвячені праці В. Андрущенко, Т. Вахненко, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Кудряшова, І. Луїної, В. Опаріна, Г. П'ятаченко, В. Суторміної, І. Чугунова та ін.

Проблематиці державного регулювання економічної сфери в цілому та бюджетної сфери зокрема присвячено наукові праці численних вітчизняних вчених, зокрема, О. Барановського, Д. Буркальцевої, О. Василика А. Гальчинського, В. Геєця, Л. Дмитриченко, М. Долішнього І. Луїної,

С. Мочерного, Б. Панасюка, І. Чугунова, М. Чумаченка, А. Чухна, С. Юрія та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць з досліджуваної проблематики, водночас, є низка проблем, які висвітлюються недостатньо, зокрема, більшої уваги потребує вивчення особливостей державного регулювання процесу забезпечення бюджетної безпеки країни.

Постановка завдання. На основі викладеного вище можна сформулювати мету дослідження, яка полягає у встановленні та характеристиці вихідних положень, на яких має ґрунтуватися державне регулювання процесу забезпечення бюджетної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення національної економічної безпеки в цілому та бюджетної безпеки, зокрема, як передумови максимально повної реалізації національних інтересів в економічній (бюджетній) сфері виступає одним з найважливіших завдань для будь-якої країни, не виключаючи нашої, що прагне забезпечити стійкий економічний розвиток, здатність ефективно протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам та небезпекам функціонування економічної системи, економічну незалежність. Зазначене зумовлює об'єктивну необхідність державного регулювання процесу забезпечення економічної безпеки в цілому та бюджетної безпеки, як її складової.

Так, як відзначає Н.С. Ситнік, найважливішою умовою реалізації національних економічних інтересів виступає перехід економіки до моделі сталого розвитку з відповідним рівнем державного регулювання економічних процесів, що, на його думку, гарантує стабільне функціонування і розвиток багатонаціональної економіки [1, с. 238]. У свою чергу І.В. Губенко наголошує на тому, що бюджетна безпека представляє собою можливість бюджетної системи забезпечити платоспроможність держави, дотримуючись збалансованості доходів і витрат, та ефективного використання бюджетних коштів у процесі виконання функцій державного регулювання економічного розвитку, реалізації соціальної політики, а також утримання органів державного управління, забезпечення національної безпеки [2]. Забезпечення бюджетної безпеки є винятковою прерогативою держави. Ніхто інший не в змозі вирішити цю задачу [3, с. 312]. Таким чином, можна зробити висновок, що державне регулювання виступає обов'язковим елементом процесу забезпечення бюджетної безпеки країни.

Отже, беручи за основу висновки, зроблені Д. Буркальцевою в науковій праці [4], розглянемо базові положення, на яких має ґрунтуватися забезпечення бюджетної безпеки України в аспекті державного регулювання.

1. Враховуючи той факт, що «ефективність економіки і рівень соціального розвитку знаходяться в прямій залежності від зрілості інститутів» [5, с. 67]

важливою передумовою виступає адекватність наявної системи інститутів та інституцій забезпечення функціонування та розвитку національної економічної системи країни бюджетному потенціалу країни.

Так, відзначимо, що бюджетний потенціал країни та ефективність державного регулювання та управління економічною системою, яка суттєво залежить від рівню розвитку інститутів та інституцій, не є рівними, адже країна може мати суттєвий потенціал бюджету, не маючи при цьому ефективної економіки. Як наслідок, сформований бюджетний потенціал використовується неефективно, що генерує різноманітні загрози та призводить до отримання значних збитків економікою країни. Віддзеркаленням неефективного використання бюджетного потенціалу виступають корупційні схеми розкрадання бюджетних коштів, що, у свою чергу, зумовлює їх нестачу на фінансування важливих програм, у тому числі тих, що забезпечують зростання економіки. Неефективне використання бюджетного потенціалу відбувається також внаслідок уникнення податків та ухилення від їх сплати й «тінізації» економіки. Одночасно із цими негативними явищами країна може мати суттєвий бюджетний потенціал у розрізі наповнення доходної частини бюджету, при цьому за фактом буде наявний «штучно» утворений бюджетний дефіцит, наслідком чого, зокрема, виступає збільшення соціальної напруженості в суспільстві.

Відзначимо також, що у процесі досягнення адекватності наявної системи інститутів та інституцій забезпечення функціонування та розвитку національної економічної системи країни бюджетному потенціалу країни доцільно звернути увагу та зменшення та ліквідацію інституційних розривів, які притаманні складним системам. Так інституційні розриви можуть виникати між суміжними інститутами, правилами гри і правилами контролю, інституційними рівнями. Зазначене є негативним явищем, адже інституційний розрив, наприклад, між формальними правилами і неформальними практиками дозволяє підтримувати сформовану структуру влади і рівень корупції. При цьому, якщо інституційні розриви занадто великі або зберігаються тривалий час, то замість засвоєння і вкорінення нових ефективних інститутів можуть виникати різного роду незвершені та проміжні стани з відверто негативними наслідками: деформалізація нового інституту, часткове введення нового інституту або відторгнення нового інституту, що, у підсумку, призводить до наростання інституційного конфлікту, який призводить до появи неефективних інститутів з точки зору суспільства [5, с. 78]. Таким чином, слід підкреслити той факт, що поява та розгортання інституційних конфліктів знижує інституційні можливості забезпечення необхідного і достатнього рівню бюджетної безпеки країни.

2. В умовах прискореної фінансової глобалізації однією з важливих проблем для економіки держави виступає зростання загроз економічній безпеці держави [6, с. 108]. Враховуючи той факт, що бюджетна безпека виступає складовою третього порядку економічної безпеки, це твердження цілком можливо застосувати і для характеристики ситуації у сфері бюджетної безпеки. Відтак, доцільним виступає визначення в системі наявних та потенційних загроз та небезпек бюджетній безпеці країни об'єктів першочергового регулюючого впливу держави: загрози та небезпеки внутрішнього чи зовнішнього походження.

Так відзначимо, що основною стратегічною метою влади або основним економічним законом централізовано керованої економіки виступає максимальне виробництво засобів внутрішнього і зовнішнього пригнічення. Яскравим прикладом виступає радянська економіка, яка пропонувала громадянам СРСР убоге житло, допотопні легкові автомобілі, неїстівні продукти, але при цьому в неймовірних кількостях, які і не снилися «потенційним супротивникам», випускала найсучасніші танки, військові літаки, підводні човни, утримувала велетенську армію [7]. З наведеного прикладу можна зробити висновок, що країни з централізовано керованою економікою в забезпеченні власної безпеки, зокрема, бюджетної мають спрямованість на боротьбу та ліквідацію, перш за все, зовнішніх супротивників, тобто зовнішніх загроз та небезпек. При цьому країни з ринковою економікою поряд з приділенням уваги підтриманню обороноздатності й безпеки власних кордонів, значну увагу звертають на підтримання стабільних темпів внутрішнього розвитку економіки, тобто велика увага приділяється регулюванню внутрішніх загроз та небезпек, зокрема, у сфері забезпечення бюджетної безпеки країни.

3. Використання інституційних обмежень як елементу державного регулювання бюджетної безпеки. Саме наявність інституційних обмежень стримує командні методи управління, обмежує прийняття довільних рішень всупереч об'єктивним обставинам, підвищує збільшує рівень відкритості та прогнозованості діяльності органів державної влади та управління. В аспекті зміцнення бюджетної безпеки країни це знаходить відображення у вигляді децентралізації бюджетних повноважень; підвищення регіональної податкової самостійності; збільшення автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів та підвищення їх ролі у зведеному бюджеті країни; чіткого узгодження бюджетних повноважень державної та місцевої влади в чинному законодавстві; делегування центральною владою місцевим органам відповідних зобов'язань обов'язково за умови надання відповідної фінансової підтримки; запровадження системи об'ґрунтованих бюджетних правил.

4. Наявність різних варіантів поєднання заходів, методів та інструментів державного регулювання економічної системи в цілому та бюджетної, зокрема, застосування яких ґрунтується на врахуванні фаз та динаміки економічних циклів, що є умовою максимізації ефективності функціонування бюджетної системи, оптимізації бюджетного процесу та зміцнення бюджетної безпеки країни. Відзначимо, що розвиток відкритих систем супроводжується чергуванням «спокійних» (адаптаційних) та «революційних» (катастрофічних чи біфуркаційних) етапів. Так у період «спокійного» етапу при зміні зовнішніх умов адаптаційні механізми дозволяють системі пристосуватися до нових обмежень, що накладаються середовищем. У свою чергу катастрофічні механізми відповідають граничним станам системи, перехід через які призводить до різкої якісної зміни процесів, що в ній протікають, до принципової зміни їх організації. Катастрофічний етап розвитку системи зумовлює зміну самої структури вихідної системи, її переродження, виникнення нової якості [8]. При цьому, перехід системи до нової якості зумовлює виникнення різноманітних дисбалансів, загроз, небезпек, внутрішніх конфліктів. Відповідно, подібним циклічним змінам властиві загальні та специфічні чинники забезпечення та підтримання безпеки. Отже, для кожної фази економічного циклу необхідно встановити відповідні критерії забезпечення (підтримання) необхідного і достатнього рівню бюджетної безпеки.

Висновки з проведеного дослідження. У цілому слід відзначити, що рівень захисту та практичної реалізації загальнонаціональних інтересів країни є неможливим без забезпечення економічної безпеки в цілому та бюджетної безпеки, зокрема. При цьому вважаємо, що комплексне дотримання наведених положень здатне забезпечити не лише підвищення ефективності процесу забезпечення бюджетної безпеки країни, але й збільшити загальну ефективність діяльності органів державної влади та управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сытник Н.С. Государственное регулирование экономической безопасности / Н.С. Сытник // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2007. – Ч. 2, Т. 5, № 4 – с. 236–240.
2. Губенко И. В. Анализ состояния обеспечения бюджетной безопасности Украины [Электронный ресурс] / И.В. Губенко // Вопросы Современной Экономии: Электронный научный журнал. – Режим доступа: economic-journal.net/index.php/CEI/article/download/59/47.
3. Тренев Н.Н. Управление финансами: [учеб. пособ.] / Н.Н. Тренев. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 496 с.
4. Буркальцева Д. Система обеспечения экономической безопасности государства: необхо-

димість формування і структурні складові / Д. Буркальцева // Наука і інновації. – 2013. – №5 (123). – с. 29–32.

5. Исправникова Н.Р. Институциональные возможности и коррупционные ограничения стратегии модернизации [Электронный ресурс] / Н.Р. Исправникова // Вестник Московского университета. Серия социология и политология. – 2012. – № 2. – с. 67–86.

6. Онищенко С.В. Класифікація загроз бюджетній безпеці держави в умовах фінансової глобаліза-

ції / С.В. Онищенко // Економіка і регіон. – 2014. – № 2 (45). – с. 108–113.

7. Виды экономических систем. Рыночная экономика [Электронный ресурс]. – Український діловий інформаційний каталог. – Режим доступа: <http://udik.com.ua/books/book-1317/chapter-45343/>.

8. Кабо И.А. Сущность эволюционного цикла национальной экономики / И.А. Кабо // Эффективная экономика. – 2011. – № 11. – Режим доступа: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1108>.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ BACKGROUND OF FORMING FOOD POLICY IN UKRAINE

У статті розглядаються тенденції формування продовольчої політики в Україні. Наведені існуючі проблеми її розвитку, що визначаються дієвим ринком споживчих товарів. Вказано на необхідність посилення державного захисту прав споживачів. Передумовами активізації запровадження продовольчої політики вважається належне інституційне забезпечення цього процесу з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: продовольча політика, ринок споживчих товарів, продовольча безпека, національна економіка.

В статье рассматриваются тенденции формирования продовольственной политики в Украине. Приведены существующие проблемы ее развития, что определяются действенным рынком потребительских товаров. Указывается на необходимость усиления государственной защиты прав

потребителей. Предпосылками активизации усовершенствования продовольственной политики считается надлежащее институциональное обеспечение этого процесса с учетом европейского опыта.

Ключевые слова: продовольственная политика, рынок потребительских товаров, продовольственная безопасность, национальная экономика.

The article deals with trends in the development of food policy in Ukraine. Existing problems of development, defined by efficient market for consumer goods are submitted. The need to strengthen state consumer protection is indicated. Prerequisites enhance implementation of food policy is considered an adequate institutional support this process, with regard to European experience.

Key words: food policy, market consumer goods, food security, national economy.

УДК 338.22.01

Криницька О.О.

к.е.н., старший викладач кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки
Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. В останні десятиліття у світі стали приділяти більш пильну увагу питанням продовольчої політики та харчової безпеки як складовим національної економічної політики держави. Україна на початку XXI сторіччя втратила лідируючі позиції не тільки на фінансових, але й на багатьох агропродовольчих ринках і опинилася під загрозою продовольчої безпеки. Отже, наразі можна стверджувати, що стратегічною метою розвитку продовольчої політики, яка все ще перебуває на етапі становлення, є покращення рівня життя населення, піднесення на новий якісний рівень всього комплексу соціально-економічних чинників, що забезпечують процес життєдіяльності та добробут членів суспільства. З огляду на це виникає об'єктивна необхідність аналізу сучасних тенденцій, які мають місце в розвитку вітчизняного продовольчого ринку, як одного із найвагоміших сегментів національної економіки. На сьогодні саме він визначає відносини, що формуються у процесі виробництва, обміну й споживання товарів та послуг. Саме тому ці проблеми

стають усе більш актуальними на теренах України, що обумовлено переходом країни на нові політичні й економічні відносини з країнами Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень. Слід констатувати, що проблемам безпеки і якості харчової продукції присвячені наукові праці відомих вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: В. Портера, П. Крюгмана, Р. Вернона, В. Гейця, О. Григоренка, Л. Дейнеко, О. Ільїної, Д. Крисанова, Т. Михальськи та інших, які зазначають, що незадовільний стан споживчого ринку, відсутність належного забезпечення гарантій безпечності та якості товарів і послуг сприяють зростанню соціального напруження в суспільстві та стримують економічне зростання в цілому. Між тим процеси глобалізації у світі та поширення концепції вільної торгівлі викликали потребу в узгодженні та уніфікації процедур і вимог, що застосовуються до товарів і послуг та транскордонної торгівлі ними.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичних та прикладних основ